

ARHEOLOŠKO ISTRAŽIVANJE NA LOKALITETU NOVA COLOR U SPLITU

UDK: 904 : 738 (497.5 Split) "13/17"

Primljeno: 8. IX. 2009.

Izvorni znanstveni rad

MAJA BILIĆ
ANTE IVIŠIĆ
ŠIME VULIĆ
Palisada d.o.o.
Košute 44
21240 Trilj, HR

Zbog planirane izgradnje poslovno-stambenog kompleksa u Ulici Ljudevita Posavskog u Splitu obavljena su arheološka sondažna istraživanja kojima je utvrđeno da je parcela intenzivno korištena i izgrađivana. Pokretni arheološki nalazi datiraju se od prapovijesti, preko antike i srednjeg vijeka do danas. Pronađeni antički grob svjedoči o postojanju antičke nekropole.

Ključne riječi: arheologija, arheološke sonde, nekropola, pokretni arheološki nalazi

Na mjestu nekadašnje tvornice boja *Nova Color* u Ulici Ljudevita Posavskog u Splitu planirana je izgradnja poslovno-stambenog kompleksa s garažama. Prije građevinskih radova trebalo je ukloniti zgradu tvornice uz nadzor, te potom provesti arheološka istraživanja. Arheološki nadzor i sondažno arheološko istraživanje započelo je 26. lipnja 2009. i trajalo je do 11. rujna 2009., a obavila ga je tvrtka *Palisada* d. o. o. iz Trilja. Istraživanje su vodili dipl. arh. Maja Bilić i dipl. arh. Šime Vulić. Tehničku dokumentaciju lokaliteta izradili su Ante Ivišić i Asija Vulić, dipl. inž. arh. iz tvrtke VV-Projekt, Split. Foto dokumentaciju su napravili Tonko Bartulović i Šime Vulić.

Tijekom arheoloških istraživanja iskopano je sedam sondi ukupne površine 82 metara četvornih. Sve sonde su istražene do sterilnog sloja, odnosno

tupine. *Sonda 1*, dimenzija 4 x 3 metra, iskopana je do dubine od 1,60 metara. U sondi su pronađeni fragmenti srednjovjekovne i novovjekovne glazirane keramike, te ulomci staklenih čaša tipa *krautstrunkt*. Spoj svjetlosmeđeg i crvenog sloja karakterizira veća količina fragmenata obrađenog kamena i tegula, te nalazi fragmentirane antičke i kasnoantičke keramike i bronce. U sondi su nađeni i prehistorijski nalazi.

Sonda 2, dimenzija 12 x 8 metara, postavljena je na sjeveroistočnom dijelu terena. Na tom mjestu se prethodno počelo kopati bez arheološkog nadzora, a u izbačenoj zemlji pronađeni su fragmenti tegula i kasnoantičke keramike. U sondi je nađen jedan kasnoantički grob pod tegulama. Grob je orijentacije istok - zapad s tegulama posloženim u formi krova na dvije vode. Gornji dijelovi tegula oštećeni su prilikom kopanja bez nadzora. Na bočnim stranama bile su četiri tegule, a na spoju tegula stavljeni su crjepovi – po tri na svakoj strani. Na vrhu groba sačuvana je okomito postavljena tegula. Ista takva vjerojatno je bila i na dnu groba, ali nije sačuvana. Na sjevernoj bočnoj strani jedna je tegula položena izravno na noge kostura dok su ostale tegule položena na zemlju kojom je kostur zatrpan. Kostur je bio položen na leđa s glavom na zapadu, dok mu lice gleda prema sjeveru. Ruke kostura postavljene su uz tijelo, a ispruženi dlanovi smješteni su ispod zdjelice i položeni na fragmentiranu tegulu.¹ Osim te jedne tegule ispod zdjelice kostur je položen izravno na zemlju. Kostu su vrlo dobro sačuvane, a vjerojatno se radi o mlađoj osobi muškog spola.² U grobu nije bilo nikakvih priloga. Uz grob je nađena manja kamena konstrukcija kružnog oblika. Ovaj grob je vjerojatno ostatak velike nekropole koja je okruživala dvije ranokršćanske bazilike čiji su ostaci sačuvani u neposrednoj blizini gradilišta i uz koje su nađeni isti ovakvi grobovi.³ Na to upućuju razasuti ulomci tegula i obrađenog kamena raznih dimenzija te sitni fragmenti kostiju pronađeni na prijelazu između svijetlosmeđeg i crvenog sloja kao i u sondi 1. Ostatak nekropole na ovoj parceli uništen je prijašnjom izgradnjom.

Na sjevernom strani sonde sačuvana je zidana konstrukcija sačinjena od dva masivna kamena zida i kanala između njih, danas u funkciji oborinsko-fekalne kanalizacije za ulicu Domovinskog rata. Konstrukcija se pruža u smjeru istok-zapad (ima pad od 1,9 posto), a otkopana je čitavom dužinom parcele (48 metara). Na istoku se zidana konstrukcija nastavlja u dvorište susjedne zgrade. Vidljiva je pod betonskim ogradnim zidom u visini dva reda kamena.

Na zapadnoj strani južni zid zaokreće prema jugozapadu, prema zgradi tvornice, u dužini od 1,56 metara, i tu prestaje, dok sjeverni zid zaokreće prema sjeveroistoku i spaja se na zid napravljen od velikog nepravilnog kamenja koji se nastavlja izvan građevinske parcele u smjeru sjeveroistoka. Cijelo južno lice južnog zida je očišćeno te je otkriven temelj dubok u prosjeku 2 metra, vjerojatno izrađen u dvije faze: donji dio od velikog nepravilnog kamenja koje je čini se s vanjske strane bilo prekriveno žbukom i gornji dio rađen od manjeg nepravilnog kamenja. Ova podjela naročito je uočljiva na zapadnom djelu zida. Cijelom dužinom zida vidljivi su horizontalni "šavovi". Žbuka je u oba dijela naizgled ista, svijetlosmeđe boje, načinjena od mješavine pržine, vapna i sivog pijeska.⁴ Zid iznad temelja načinjen je od pravilnih klesanaca, a sačuvana su tri reda. U zidu su vidljivi pravokutni otvori koji padaju prema sjeveru, tj. prema kanalu. Na otkopanoj dužini bilo je pet otvora od kojih su četiri sačuvana, a peti je naknadno zazidan i ispod njega je postavljena okrugla cijev za kanalizaciju. Otvori su postavljeni otprilike svakih 10 metara. Dimenzije otvora nisu ujednačene (60 x 41 cm; 50 x 39,5 cm; 48 x 39 cm; 59 x 40 cm). Južni zid je širok 70 cm. Sjeverni zid je viši od južnoga i načinjen je od pet redova klesanaca. Preko istočnog dijela sjevernog zida ide betonska konstrukcija – staza za kransku dizalicu. Širina sjevernog zida je 80 cm. Također je očišćeno sjeverno lice sjevernog zida. I na tom licu su vidljivi horizontalni "šavovi" i nađena su tri otvora nejednakih dimenzija postavljena otprilike na svakih 10 metara (41 x 33 cm; 40 x 41 cm; 22 x 44 cm). Izrađen je ortofoto južnoga i sjevernog lica sjevernog zida. Između zidova nalazi se kanal širine 75 cm (*kanal 1*). Kanal je ispunjen recentnim smećem i nije u funkciji, a najvjerojatnije je služio za odvod oborinske vode. Strane kanala su ožbukane, a na dnu je betonska ploča. Ispod kanala za oborinske vode nalazi se još jedan kanal s betonskim dnom, ispunjen zemljom – *kanal 2*. Ispod ovog kanala teče mješovita oborinska i fekalna kanalizacija koja je još u funkciji (*kanal 3*). Geomehaničkim sondiranjem je utvrđeno da betonsko dno kanala leži izravno na tupini. Trenutna funkcija zidane konstrukcije nije i originalna funkcija, što dokazuju i zidovi koji se nadovezuju na zapadni kraj zidane konstrukcije, koji su napravljeni kad se zidana konstrukcija počela koristiti kao kanal za oborinsko-fekalnu kanalizaciju. Oba zida su uža (širina je uz zidanu konstrukciju 35 cm, a prema zapadu se šire na 50 cm) i plića (duboki su oko 1 metar).

Uz sjeverni zid pronađen je ostatak građevine koja je uništena izgradnjom stambene zgrade. Nađen je dio jedne prostorije koja je kao svoj južni zid iskoristila sjeverni zid zidane konstrukcije. U toj prostoriji nađena je metalna zahodska školjka još uvijek spojena na kanalizaciju između južnoga i sjevernog zida (za spajanje na kanalizaciju iskorišten je otvor u sjevernom zidu) i dio peći na drva načinjene od opeka. Pod prostorije bio je popločan klesanim kamenim pločama. Prostorija je bila zapunjena građevinskim šutom.

Sonda 3 dimenzija 4 x 3 metra iskopana je do dubine od 1,70 metara. U sondi su pronađeni fragmenti srednjovjekovne i novovjekovne glazirane keramike, te ulomci staklenih čaša tipa *krautstrunkt*. *Sonda 4* dimenzija 4 x 3 metra iskopana je do dubine od 1,20 metara. Na južnoj strani sonde nađen je ugao zidanog objekta. Temelji su izrazito duboki, a izrađeni su od nepravilnog kamenja, manjih dimenzija, utopljenog u debeli nanos žbuke svijetlosmeđe boje. Temelj je širok do 60 cm. Zapadni zid ima dublji temelj (2,50 metra), dok se temelj istočnog zida penje (1,10 metar). Zid je sačuvan u visini jednog reda kamena, a načinjen je od pravilnih klesanaca. Ostatak građevine izlazi izvan granica građevinske parcele. Istočni dio je oštećen pri izgradnji crne jame. Slojevi oko zidova su poremećeni. Vjerojatno se radi o ostatcima manjeg objekta vidljivog uz tvornicu na geodetskim skicama grada načinjenim u razdoblju od 1909. do 1911. godine koje se čuvaju u Državnom arhivu u Splitu.

Sonda 5 dimenzija 4 x 4 metra postavljena je unutar zgrade tvornice uz zapadni temelj. U njoj nije bilo nalaza. *Sonda 6* dimenzija 4 x 3 metra iskopana je do dubine od 1,60 metara. Pronađeni su nalazi iz svih razdoblja, od prethistorije do novog vijeka. *Sonda 7* dimenzija 11 x 2 metra iskopana je do dubine od 1,90 metara. U južnom dijelu sonde pronađen je dio rova iz Drugoga svjetskog rata. Rov je V-oblika, a ukopan je u tupinu. U južnom kraku je sačuvano 6 stuba kojima se silazilo u rov. U rovu je nađena manja količina streljiva raznih kalibara koja datira iz godine 1943. Rov je zatrpan modernim smećem.

Tijekom istraživanja strojno su iskopana dva rova *R1* i *R2* unutar tvornice *Nova Color* sa svrhom dokumentiranja načina izrade i dubine temelja građevine. Temelji zgrade tvornice su u prosjeku široki 1,15 m, a duboki 2,50 metara. Izrađeni su od nepravilnog kamenja pretežito većih dimenzija utopljenog u sivkastu žbuku. Žbuka se bojom razlikuje od žbuke objekta otkopanog u sondi 4.

STRATIGRAFIJA

Učestala izgradnja na lokalitetu uzrokovala je devastaciju cjelokupnog prostora tako da su slojevi ispremiješani ili naneseni sekundarno. Na lokalitetu su dokumentirani profili u sondi 1 na istočnom kraju, u sondi 2 na istočnom i zapadnom kraju te u sondi 3 na zapadnom kraju. Lokalitet je dvoslojan, s time da je kulturni sloj većinom devastiran. Nailazimo na miješanje keramičkih nalaza iz svih otkrivenih razdoblja, koji su izmiješani zajedno s recentnim građevinskim otpadom. U sondi 4 je u svijetlosmeđem sloju zajedno sa recentnim građevinskim otpadom pronađena i majolika iz sredine 16. st. Radi se o ulomku oslikanom plavim floralnim motivom. Glazirana keramika pronađena je u gotovo svim sondama na istoj dubini kao i ranija antička i kasnoantička keramika. Tijekom istraživanja nađeni su brojni temelji ukopani sve do zdravice - tupine.⁵ Izgradnja parcele počela je s tvornicom leda⁶ koja je izgrađena vjerojatno krajem 19. st. ili na samom početku 20. st.. Poslije je zgrada prenamijenjena u tvornicu boja *Duga*. U II. svjetskom ratu ukopani su vojni rovovi, a iza rata ondje se nalazila vojna menza i barake. Zgrada je naposljetku opet poslužila kao tvornica boja *Nova Color*, oko koje su izgrađeni prateći objekti.⁷ Na istočnom profilu sonde 2, na spoju svijetlosmeđeg i crvenog sloja, vidljivi su ostatci nekog recentnog objekta. Na ovom dijelu je sav svijetlosmeđi sloj nanesen sekundarno i ne odražava izvorno stanje. Grob pod tegulama pronađen je ispod razine recentnog objekta, te se zato i sačuvao. Neporemećeni slojevi počinju u visini od dvadesetak centimetara iznad crvenog sloja. U tom najnižem dijelu svijetlosmeđeg sloja te u gornjem dijelu crvenog sloja pronađena je veća količina ulomaka kasnoantičkih keramičkih posuda u gotovo svim sondama. Tako je uz samo dno temeljne stope zida u sondi 2 pronađeno nekoliko fragmenata dna i stijenki amfora.

Tragovi postojanja kasnoantičke nekropole pronađeni su na prijelazu svijetlosmeđeg sloja u crveni sloj. Radi se o usitnjenim fragmentima tegula i imbrexa, kao i o obrađenom kamenu te usitnjenim ljudskim kostima. Među pronađenim osteološkim ostacima pronađeno je i nekoliko fragmenata nagorenih ljudskih kostiju⁸ koji bi mogli upućivati na kontinuitet ukopavanja u antičkom (1.-3. st.) i kasnoantičkom razdoblju (4.-6. st.), odnosno na obrede incineracije tijekom antike i inhumacije tijekom razdoblja kasne antike. U prilog ovoj tezi ide i činjenica da je na cjelokupnom prostoru istraživanja pronađena veća količina

ulomaka antičke keramike. Osim keramike pronađena je i veća količina staklenih i brončanih nalaza iz antičkog razdoblja. Pronađene spaljene kosti, nalazi fragmentirane narukvice od staklene paste, fragmenti antičkog stakla, antičke keramike, brončani predmeti te numizmatički nalazi upućuju na intenzivno korištenje prostora tijekom antike i svjedoče o postojanju nekropole. Kako je čitav prostor parcele tijekom povijesti intenzivno izgrađivan, gotovo je nemoguće utvrditi rasprostiranje nekropole. Po fragmentima konstruktivnih elemenata grobova, tegula i kamena, pronađenih na prijelazu svijetlosmeđeg i crvenog sloja u sondama postavljenim na istočnom dijelu parcele, čini se da je ovaj prostor bio rubni dio nekropole koja je postojala uz bazilike nađene u neposrednoj blizini.

Na zapadnom profilu sonde 2 uočljivo je da je recentna izgradnja bitno poremetila kulturni sloj gotovo do dubine tupine kao uostalom i na gotovo čitavom sjeverozapadnom dijelu parcele. U gotovo čitavom crvenom sloju nalazimo sporadično i na pretpovijesne artefakte, pa se čini da je nekropola bila dijelom ukopana u ovaj sloj te je on već u to vrijeme uništen.

POKRETNİ ARHEOLOŠKI NALAZI

Arheološki materijal pronađen je većim dijelom u svijetlosmeđom sloju i na prijelazu svijetlosmeđeg i crvenog sloja, dok je u crvenom sloju nađen znatno manji broj nalaza. Nalazi u svijetlosmeđom sloju su ispremiješani, a sežu od razdoblja prethistorije, preko antike i srednjeg vijeka, sve do novog vijeka. Među pronađenim arheološkim materijalom dominiraju ulomci glazirane keramike izrađeni od 15. do 17. st. te ulomci antičke i kasnoantičke keramike - uglavnom ulomci ručki, stijenki i oboda amfora kao i kuhinjskog posuđa. Pronađeno je i nekoliko ulomaka ukrašene i grube keramike iz 15. i 16. st. Otkriveno je i nekoliko ulomaka staklenih posuda, uglavnom iz srednjega i novog vijeka, te veći broj cjelovitih i fragmentiranih brončanih predmeta. Od nalaza vrijedi izdvojiti veću količinu retuširanih kremenih alatki, uglavnom noževa i grebala. Među kremenim alatkama pronađena su dva komada koja su bila u upotrebi kao kremen na puškama.

Staklo

Među pronađenim ulomcima stakla vrijedi istaknuti pet ulomaka čaša tipa *krautstrunkt* nađenih u sondama 1 i 3. Pronađena su dva ulomaka dna

čaša, dva ulomka stijenke koja na sebi sadržavaju aplicirani ukras kapi i jedan ulomak oboda. Takav tip čaša pronađen je u kasnosrednjovjekovnom sloju na Bribiru, a datiraju se od 14. do 16. st.⁹ Od drugih staklenih nalaza vrijedi izdvojiti nalaz dna staklene posude iz sonde 7, staklenog oboda iz sonde 1, te nekoliko sitnih fragmenata stakla iz sondi 1 i 2 kojima je teško odrediti vrijeme nastanka. Dno staklene posude iz sonde 7 pripada novovjekovnoj boci manjih dimenzija, čija će detaljnija analiza biti moguća tek nakon čišćenja ulomka.

U sondi 6 je pronađen cjelovit antički stakleni poklopac, kao i fragment staklenog dugmeta te fragment narukvice od staklene paste. U sondi 1 pronađena je ručka staklenog poklopca. Nalaz pripada širem razdoblju antike.

Brončani nalazi

Brončani nalazi pripadaju uglavnom kasnoj antici te srednjem i novom vijeku. Radi se o nalazima brončanog novca koji po dimenzijama odgovara kasnoantičkom novcu, te prstenju, kopčama i iglama. Brončani novac pronađen je u sondama 1 (tri komada), 2 (dva komada), 3 (dva komada), 6 (jedan komad), 7 (pet komada), te jedan na devastiranom dijelu unutar prostora sonde 2. Točne datacije novca bit će moguće tek nakon restauratorske obrade, jer su u postojećem stanju potpuno nečitki.

U sondi 6 je pronađen i fragmentirani brončani prsten. Donja polovica obruča prstena nedostaje, a gornja polovica i kružna brončana aplikacija (pečat) su sačuvani. Vrlo je loše ušćuvan i potrebno mu je čišćenje. Prsten najvjerojatnije pripada grobnoj cjelini koja je kasnijim građevinskim zahvatima uništena. Ovom kontekstu bi trebao pripadati i fragment prstena iz sonde 1. U sondi 2 je nađena i fragmentirana brončana naušnica.

Pronađeno je i nekoliko fragmentiranih brončanih igala te jedna cjelovita, blago savijena. Ova igla je pronađena u sondi 1 kao i igla kojoj nedostaje glava. U sondi 3 je također pronađen fragment tijela igle. Trn brončane igle te fragment tijela igle pronađen je u sondi 6. U istoj sondi pronađen je i fragment masivne igle kojoj se sačuvala glava i dio tijela. Igla pripada razdoblju antike od 1. do 3. st. U sondama 2 i 6 te ispod podnice srušenog objekta pronađena su četiri fragmenta bezličnog lima. Fragmentirana brončana udičica kojoj nedostaje ušica i donji trn pronađena je u sondi 1. U istoj sondi je pronađen i okrugli tanki lim s probijenom rupicom u sredini, vjerojatno

dio ogrlice ili narukvice kao i fragmentirani dio brončanog lima, s trnom na završetku, koji bi mogao pripadati trnu fibule.

Od brončanih nalaza još vrijedi izdvojiti brončane kopčice koje pripadaju širem razdoblju kasnoga srednjeg vijeka i novog vijeka, od 14. do 17. st.¹⁰

Keramika

Među arheološkim nalazima na lokalitetu najzastupljenija je keramika, koja je pronađena u svim sondama. Već tijekom prvog izlaska na teren, na devastiranom je sjeveroistočnom dijelu zemljišta koje se počelo kopati bez arheološkog nadzora, zamijećena je veća koncentracija keramičkih ulomaka nastalih od razdoblja antike do novog vijeka. Po načinu izrade keramika se može podijeliti na grubu i finu keramiku.

Gruba keramika je većinom pronađena u sondi 1. Radi se o ulomcima posuda izrađenih uglavnom tijekom razdoblja kasnoga srednjeg vijeka i novog vijeka. To je dobro pečena keramika s malom količinom dodanog kalcita. Većina ulomaka keramike grube fature su fragmenti stijenki posuda. Manji broj ulomaka grube keramike je ukrašen, kao primjerice ulomak grube keramike iz sonde 1. Radi se o obodu posude ukrašenom utiskivanjem u obliku horizontalnih kapljica. Prema načinu ukrašavanja keramika pripada širem razdoblju od 14. do 18. st.

Od fine keramike najzastupljenija je glazirana keramika. Najraniji ulomci glazirane keramike pripadaju razdoblju kraja 14. st. i početka 15. st., dok najkasniji pripadaju 17. i 18. st. Dominiraju majolika izrađena od 15. do kraja 17. i početka 18. st. te ulomci kasne *sgraffito* keramike iz 16. i 17. st. U sondi 2, ispod betonske podnice objekta, pronađena je mala količina ulomaka kasne *sgraffito* keramike iz druge pol. 16. st. Ulomak tanjura od majolike s kraja 17. ili početka 18. stoljeća pronađen je u sondi 3. Tanjur je proizvod južnoitalskih radionica, a oslikan je floralnim motivom na bijeloj podlozi.¹¹ U istoj je sondi i istom sloju pronađeno nekoliko ulomaka arhajske *sgraffito* keramike s kraja 14. st. i početka 15. st. U sondi 7 pronađeno je nekoliko ulomaka kasne majolike iz 16. i 17. st. koja je oslikana plavim geometrijskim linijama na bijeloj podlozi te nekoliko ulomaka kasne *sgraffito* keramike iz 16. i 17. st., od kojih vrijedi izdvojiti ulomak oboda zdjele. Neki od ulomaka glazirane keramike su previše usitnjeni, s malim sačuvanim uzorkom glazure, pa je stoga njihova interpretacija uvelike otežana. Slično je i s ulomcima

kojima je glazura djelomično ili u potpunosti otpala kao što je dno posude iz sonde 2.

Antička i kasnoantička keramika zastupljena je s manjim brojem fragmenata u odnosu na srednjovjekovne i novovjekovne nalaze. Većina pronađene keramike ovog razdoblja su ulomci ručki, oboda i stijenki amfora i kuhinjskog posuđa. U sondi 2 pronađen je veći dio keramike. Među njom ima nekoliko ulomaka posuda grube fakture, od čega jedna ručka koja je pronađena zajedno s ulomcima oboda posuda crvene antičke keramike i kasnoantičke keramike oker boje. U razini sačuvanoga groba pod tegulama pronađeno je i nekoliko fragmenata dna amfora. U sondi 6 pronađeno je nekoliko ručki te dno amfore. Neki ulomci su tipični primjeri kasnoantičke keramike. No kako je keramika iz razdoblja od 1. do 6. st. pronađena zajedno s glaziranom keramikom od 15. do 17. st., nije isključena mogućnost da je na ovaj prostor nanesena s nekog drugog mjesta ili, što je vjerojatnije, ispremiješana tijekom brojnih građevinskih zahvata.

U sondi 1 pronađen je jedan ukrašeni ulomak iz razdoblja prethistorije.

Litički materijal

Pronađeni litički materijal je fragmentiran. Uglavnom se radi o fragmentiranim noževima, koji sadržavaju retuš s obje strane. Pronađeni su u sondama 1, 2, 3, 6, 7. Osim fragmentiranih noževa nađena je i manja količina strugala i grebala. Sav litički materijal pronađen je na spoju svijetlosmeđog i crvenog sloja te u crvenom sloju. Sve alatke načinjene su od istog kremenca rožnjaka. U sondi 2 pronađena je veća količina odbitaka. Prethistorijski nalazi keramičkih ulomaka i litičkog materijala nisu slučajnost jer je već 1958. godine I. Marović objavio kamenu sjekiru pronađenu u neposrednoj blizini lokaliteta, kraj današnje zgrade HEP-a.¹² Osim alatki nekoliko nalaza bi se moglo interpretirati kao kremen za puške kremenjače.

BILJEŠKE

¹ Položaj ruku (šaka i djelomično desne podlaktice) pod tijelom odudara od klasične forme ukapanja, kad se ruke polažu uz tijelo ili su prekrizene na tijelu. Analogija za ovakav tip ukopa nije nam poznata iz stručne literature. Ipak, jedan ukop otkriven na samom ulazu u grad tijekom zaštitnog arheološkog istraživanja na izgradnji kanalizacijskog sustava u

Trogiru također je specifičan po načinu ukopa. Pokojnik iz groba 19 pokopan je licem prema dolje. Ta dva primjera, iz Trogira i s lokaliteta *Nova Color* u Splitu, navode na zaključak o posebnostima pri ukopavanju pojedinih osoba na nekropole, koje vjerojatno imaju neko obredno značenje.

² Za potanje informacije treba pričekati rezultate antropološke analize.

³ Lokalitet *Ad basilicas pictas* prvi se put arheološki istražuje 1953./1954. i 1956./1957. pod vodstvom Duje Rendića Miočevića, Branimira Gabričevića i Tomislava Marasovića. Tom prilikom otkriveni su ostatci dviju crkava, sv. Andrije i sv. Ivana Evanđelista s krstionicom. Tijekom 1997. vođena su revizijsko-zaštitna istraživanja pod vodstvom Franka Oreba, Tajme Rismondo i Mirosłave Topić. Tijekom radova nađeni su ostatci ranijih antičkih objekata iz 1. i 2. st. te ostatci ranokršćanskoga i srednjovjekovnoga groblja. Vidi: Skupina autora, *Ad basilicas pictas*, Split, 1999.; F. Buškariol, *Marginalija uz crkvu Sv. Andrije u Splitu*, Kulturna baština, br. 17, Split, 1987.; Tomislav Marasović, Franko Oreb: *Obrada graditeljskog nasljeđa u okviru projekta Splitski poluotok*, Godišnjak zaštite spomenika kulture, br. 2-3, 76/77; Grga Novak: *Povijest Splita*, sv. I, Čakavski sabor, Split, 1978.; Tomislav Marasović: *Fouilles de la basilique paléochrétienne de Saint-André à Split*, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 77, Split, 1984.; Duško Kečkemet: *Vicko Andrić, arhitekt i konzervator 1793. – 1866.* Split, 1993.

⁴ Uzeti su uzorci žbuke s nekoliko mjesta čitavom dužinom zida.

⁵ Uz temelje već spomenutih objekata, u sondama 1, 3 i 6, nađeni su duboko ukopani postamenti od recentne cigle i kamena s ostacima drvenih stupova u sredini

⁶ Za informaciju o tvornici leđa zahvaljujemo dr. Stanku Piploviću, koji je podatak pronašao u Državnom arhivu u Splitu.

⁷ Na zapadnoj strani parcele nalazila se stara kamena zgrada tvornice, a istočni su većim dijelom prekrivali objekt na sjevernom dijelu (betonski temelj vidljiv čitavom dužinom južnog profila sonde 2) te nadstrešnica i septička jama na južnom. Ovome treba pridodati kanalizacijske i vodovodne cijevi te strujne kabele na jugozapadnom dijelu zemljišta.

⁸ Za potvrdu ove teze treba pričekati rezultate antropološke analize

⁹ Vedrana Delonga: *Staklo srednjovjekovnog Bribira*, Starohrvatska prosvjeta, serija II, sv. 17., Split, 1988.

¹⁰ Datacija ovih kopči je neupitna jer su pronađene na brojnim nekropolama kasnoga srednjeg vijeka.

¹¹ Vidi Helga Zglav-Martinac: *Ulomak do ulomka...: prilog proučavanju keramike XIII.-XVIII. stoljeća iz Dioklecijanove palače u Splitu*, Split 2004., 81.

¹² Vidi I. Marović: *Nekoliko prahistorijskih nalaza iz Splita i okolice Sinja*, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, LX/1958.

ARCHAEOLOGICAL RESEARCH ON THE LOCALITY OF *NOVA COLOR* IN SPLIT
Summary

A residential-business complex with accompanying garages was planned to be constructed in Split, in Ljudevita Posavskog street. Prior to construction, it was proved necessary to demolish the old Nova Color factory building, and, then, to carry out the archaeological probe-research. The overall number of seven probes, (S1-S7), together with two trenches, (R1-R2) were excavated at the site. The probe 2 identified a late antique grave under tegulae that were arranged in the east-west direction. Tegulae were arranged in the form of the roof consisting of two surfaces. Four tegulae were laid flat on lateral sides and three imbrices were laid over their joints. On the top of the grave, a tegula was vertically laid. Another tegula found on the west portion of the grave, was laid directly onto the legs of the skeleton, whereas all other tegulae were laid onto the surface of the ground in which the skeleton was buried. The stretched palms of the hands were positioned below the pelvis and placed on fragmented tegula. The rest of the skeleton was laid directly onto the ground. It was revealed by the well-preserved bones that the skeleton belonged to a relatively young male. None of the other findings were revealed at the site.

This particular grave is said to be a remnant of a large necropolis that surrounded two early-Christian basilicas. Their remnants are preserved in close proximity of a building site where similar graves were once found. The remnants of necropolis at this particular site were destroyed during construction works in the past. The north portion of the probe 2 revealed a preserved construction containing two massive walls and an array of canals between them. These canals currently function as precipitation and fecal sewage system. The construction is situated on the entire surface of the 48 square metre site, in the east-west direction. The construction continues to the east into the yard of a neighbouring building, whereas the walls at its west corner twist: one twists towards the south-west, and another towards north-east to be connected with another fragmented wall that continues all the way towards the outer borders of the site. The north and south surfaces of the wall have been cleaned and the orthophoto procedure has been carried out. Orthophoto revealed stitches along the wall. The lower part of the south wall is made of irregularly shaped stones, that were covered with plaster. Its upper part was, however, made of smaller stones. This specific and different construction of the two walls indicates different phases of their making. Rectangular openings, that descend towards the canals, are visible on both walls. The south wall is 70 centimetres wide and the north one is 80 centimetres wide. The aforementioned construction lost its original function when its adjacent west walls were built: since then it has been used as precipitation and fecal sewage system. A small part of a previously devastated room containing a wood stove and a toilet bowl was also revealed next to the north wall.

The research brought yet another fact to light: repeated construction works in the past resulted in the devastation of the entire locality. The locality is double-layered, its cultural layer being devastated to a large extent. A large number of archaeological findings were revealed in the so-called light brown layer and between the light brown and red layer. A considerably

smaller number of findings were revealed in the red layer. The disordered findings in the light brown layer are dated to several periods of human history. The most significant findings include fragments of glazed pottery, created in the period between the end of the 14th, the early 15th and 18th century. The significant findings also include the fragments of the antique and late antique pottery. The most predominant types of glazed pottery revealed at the site are the so-called maiolica pottery dating from the period between the 15th and early 18th century, and the fragments of the late antique sgraffito pottery, dating from the 16th and 17th century. The archaic sgraffito pottery from the period between the late 14th and early 15th century was also revealed by the research as well as some fragments of rough and painted pottery from the 15th and 16th century. The majority of revealed pottery includes the fragments of amphora and kitchenware handles, brims, walls and linings. Some fragments of glass containers were also revealed by the research. Certainly, the most prominent among them are the fragments of the so-called krautstrunkt-type glasses, that were revealed in the probes 1 and 3, a well-preserved glass lid and a fragment of a bracelet that was made of glass paste. A large number of preserved and fragmented bronze objects were revealed, such as the fragments of needles, rings, little buckles, and some late antique bronze coins. The research also revealed a significant number of retouched flint tools, such as knives, scrapers and two gunflints.

Plan sondi

Grob pod tegulama

Grob pod tegulama

Grob pod tegulama

Zidana konstrukcija i grob

Južni zid

Nastavak zidane konstrukcije u dvorište susjedne zgrade

Rov

Krautstrunkt čaša s aplikom

Krautstrunkt čaša dno

Ulomak narukvice od staklene paste

Brončani novčić

Brončani prsten

Keramika

Keramika

Keramika

Keramika

Keramika

Keramika

Keramika

Keramika

Ulomak kremene alatke